

delt világ felelősségteljes használata és elismerése fejezi ki, hogy hiszünk a Gondviselésben" (98 o.).

A Gondviselésbe vetett hit egyik próbaköve a csoda. Otto Knoch passauai biblikus tanár a Szentírásból igazolja, hogy mind a zsidók mind pedig a keresztyények hittel vallották: Isten néha csodás módon is tanúskodik népe vezetéséről, küldöttei megbízásáról. Az ő csodás belenyúlása a történelemben nem jelenti azonban azt, hogy közvetlenül, a másodlagos okok közreműködése nélkül hozza létre csodás jeleit. Weismahr Béla, müncheni professzor — számunk egyik tanulmányának szerzője — fejti ki, hogyan értelmezhetjük a mai tudományos álláspontok elfogadásával Isten csodás beavatkozásait. A kvantumfizika szerint a természetben adva van bizonyos spontaneitás. Elég tehát feltételezni, hogy Isten ilyen rendkívüli s ezért váratlan eseményeket használ fel arra, hogy személyes felénk-fordulásának, üdvözítő akarátának jelét adja (vö. 144 és 146 o.).

Péteri András

Rózsa Huba: Az Ószövetség keletkezése. Bevezetés az Ószövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe. Szent István Társulat, Budapest, 1986. 747 o.

Melyik figyelmes bibliailvasó ne vette volna észre Mózes 5. könyvében az egyenetlenségeket és akadozásokat, az ismétléseket és a kettős történeteket, az anakronizmusokat? Jól tudtuk azt is, hogy nem örökíthette meg az egyedüli szerzőnek elismert Mózes saját halálának elbeszélését. Nagy általánosságban szólva mégsem kívántuk kritikusan vizsgálni a szent szöveget, hanem használatra készen elfogadtuk a Bibliát az egyház kezéből. Rózsa professzor könyvében nagy felkészültséggel tárja elénk a kritikai vizsgálódás eredményeit.

Meggyőződése, hogy a bibliai irodalomtörténet eredményeinek összefoglaló előadásával elősegíti Isten írott ígéjének jobb megértését. Bizton is vállalkozhat erre a feladatra a forma- és hagyománytörténet honi viszonylatban egyedülálló ismerete révén.

Érdeklődésünket azonnal felkelti a pentateuchus hagyományformáinak tárgyalásával. Megismertet az őstörténet műfajával: jól elkülöníti Izrael monotheizmusát a mítoszok világától, elvezet a történeti etiológia műfaj fogalmához és Előd István Katolikus dogmatikájával vallja: „Nem forrásokra támaszkodó történelemmel van dolgunk, hanem a hitére reflektáló ember okszerű (etiológiai) eszmélődésével.” Nem idegen az őstörténet elbeszélésétől a monda műfaja sem olyan értelemben, ahogy Gunkel meghatározza: „Népies, a múlt személyeiről vagy eseményeiről szóló, ősi hagyományozású, poétikus elbeszélés.” Hétköznapi gondolkodásunk idegenkedik a monda fogalmától, mert téves általánosítással nem teszünk különbséget a monda, a mítosz, a legenda, illetve a mese között. Sok olvasó lesz hálás a pontos megállapításért, miszerint a monda nem merő kitalálás, nem a fantázia terméke, hanem mint műfaj a hagyományozás módját juttatja kifejezésre olyan területen, ahol történeti pontosságot keresni hiábavaló volna.

Értekes meglátások birtokába juttat a könyvnek Proféták c. része is. Ismeretes, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonít a modern szentírásstudomány a korai proféták néven számontartott történeti könyvek szerzőségének. Rózsa professzor híven előadja a Biblia papi feldolgozásának deuteronomista, elohista és jahvista hagyomány szerinti taglalását. Elégtétellel olvassuk, hogy akár csak mi a hitoktatás és az élő igehirdetés során, úgy Izrael népe is mindig a hit szemével nézte a múlt eseményeit: az Ószövetség történetzemlélete és ugyanígy a mi bibliai képzetvilágunk elválaszthatatlanul összekapcsolódik Izrael Istenébe — a magát a történelemben kinyilatkoztató Jahvéba — vetett hittel.

Nagy értéket talál az olvasó az ún. nagy és kis profétákról szóló részben, az oly szép számban található összefoglalások által. Ezekben a szerző a proféták írásainak tartalmi áttekintését és tanításuk ismertetését nyújtja, jóllehet az irodalomtörténeti szempontokat és a kritikai taglalást sem mellőzi.

A prófétai könyvek keletkezése hosszú és összetett folyamat eredménye. A próféták ugyanis alapvetően szónokok és nem írók voltak: igehirdetésük megőrzésében, egységesítésében, értelmezésében és kiegészítésében nagy szerepe volt tanítványi köröknek, koruknak és elsősorban fogsági élményeiknek. „Ez a megkülönböztetés — a próféta szavai és a hagyományozás során történt továbbértelmezés, kiegészítés — nem a könyv egyes részeinek sugallmazottság-értékét, hanem történeti keletkezésének körülményeit s vele teológiai sajátosságait akarja megvilágítani. Ugyanis a próféták könyveinek kezünkben levő végső formája az isteni kinyilatkoztatás közlöje, s a próféta egykor hirdetett tanítása és annak Isten népében kiváltott hatástörténete egyaránt a sugalmazó Isten műve” (207. o.).

Szentföldi zárandoklat után valósabban látjuk a Biblia környezetvilágát. Ugyanúgy az irodalomtörténeti vizsgálódások ismeretében világosabban látjuk a szent szövegek értelmét és eszmevilágát. A szent könyvek kor- és vallástörténeti hátterének, felosztásának, tartalmának, keletkezésének ismertetése után az egyes próféták tanításának összefoglalását olvashatjuk. Szívhez szóló, gazdag élményt ad minden ilyen áttekintés: mit tanít az Istenről, Sionról, Dávid házának dicsőségéről Izajás; hogyan szól az embernek Isten iránti elkötelezettségéről, az Istennek és népének kapcsolatáról Jeremiás; miként prédikál Ezekiel Jahve dicsőségének megjelenéséről, az ítélet hirdetéséről, az isteni büntetésről, a bűnökért való felelősségről, az üdvösség ígértéről. Mindegyik téma felér egy lelkigyakorlatos beszéddel. Deutero-Izajásnál a monoteista hit egyetemes távlatra nyílik: Jahve a történelem és teremtés ura, az egyetlen Isten, az üdvözítő Isten, végül pedig az üdvösség közvetítője, az Ebed Jahve dalok Szolgája.

A többi írással foglalkozó részből a Zsoltárok könyvéénél kell elidőznünk, mivel ez a könyv „különleges helyet foglal el az Ószövetség írásai között, mert a zsidóságnak, majd a kereszténységnek egyaránt imakönyve lett” (542. o.). A szerző kutatja a zsoltárok korát, műfaját, istentisztelettel való kapcsolatát, önállóságát és függőségét, témaköreit. A tudományos kutatás előtt nem ismeretlen a rabbinikus zsidóság és a keresztény liturgia kedvenc gondolata, hogy a zsoltárszövegeket, az eszkatológikus-messziási értelmezési módot követve, a végidőki várakozásokra alkalmazza. Keresztény imaéletünk ebben Urunk példáját követi, aki a keresztfán a 22. zsoltárt intonálja és az emmauszi tanítványoknak, majd az apostolokhoz intézett utolsó szavaival megmagyarázza: „Be kell teljesednie mindannak, amit rólam Mózes törvényében, a prófétákban és a zsoltárokból írtak” (Lk 24,44). A két felfogás — az irodalomtörténeti vizsgálódás és hitéleti eszmélődés — párhuzamosan fut: az egyik hátteret ad, a másik továbbfejleszt és kiegészítésül szolgál.

A szerzőt, akiben korábbi tanítványt tisztelek, nem kell hosszan bemutatni. Rómában végzett szaktanulmányokat, és ma a Budapesti Központi Hittudományi Akadémia tanára s dékánja.

A Szent István Társulat, mint az évek során, most is jól fésült kiadványt, szép kiállítású könyvet ad kézbe. A kiadást gondozó Puskás Mária és Kuruczleky Ilona felé nem hiába mond köszönetet az előszóban a szerző. A könyv európai színvonalat és a honi teológiai kiadványok sorában magas értéket képvisel.

Liptay György

Umberto de Vanna könyvei fiataloknak: 1. Mi értelme az életnek? OMC, Bécs 1986. 32 o. 2. Hinni? Tizenhat éves fejjel? OMC, Bécs 1986. 32 o.

1. Szerzőnk első könyvével segíteni igyekszik a serdülőknek, hogy megtalálják az élet értelmét és célkitűzéseit. Számos idézetet találunk fiataloktól. Az első rész serkenti a serdülőt, hogy vegye kezébe jövőjét, míg a második a jelen és a jövő feszültségeit ecseteli, majd a „kispolgári eszményeket” ismerteti: „Csak a mának él!” „Olyan rövid az élet, igyekszem a legjobbat kihúzni belőle!” Stb. „Lassított fölvételként” arra is kitér, hogyan élnek a mai fiatalok: utal ruházatokra, kedvteléseikre, fogyasztási hajszájukra; a szabadszerelemre és a durva életre. Arra buzdítja végül a